

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta

Posudek disertační práce

Autor	Mgr. et Mgr. Zuzana Paštrnáková
Název	Olomoucký biskup Karel z Lichtensteinu-Castelcornu na dálku mezi svými: Korespondenční vazby s (arci)biskupy a dalšími církevními aristokraty a jejich význam pro socializační a rodinné kariérní strategie
Oponent	doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.

Hodnoticí kritéria

1. Cíl práce a výzkumná otázka, začlenění do současného stavu bádání a originalita

(dle čl. 44 odst. 9a) SZŘ UP „zhodnocení významu disertace pro příslušný obor“; min. 150 slov)

Cílem práce je pro olomouckého biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelcornu nabídnout „analýzu ... korespondence s církevními aristokraty střední Evropy“, autorku zajímá „podoba této korespondenční sítě, způsob navazování a udržování kontaktů, její vývoj a proměna v čase, stejně jako komparativní charakteristika jednotlivých korespondenčních vazeb...“ (vše s. 11). Jedná se o nosné téma, protože řada prací o biskupovi pojednává o jeho působení na Moravě, a méně jsou známy jeho kontakty a aktivity mimo Moravu a jeho pozice mezi ostatními církevními aristokraty. Takové výsledky se teprve nedávno začaly objevovat, ale nikdo se dosud takto definovaným tématem pro vysokého církevního hodnostáře z českých zemí nezabýval, proto je téma originální a výsledky přínosné, i když je nelze zatím srovnat s jinými biskupy a arcibiskupy z českých zemí.

2. Rozsah, význam a výběr studovaných zdrojů/korpusů (Jak reprezentativní je studovaný materiál?)

(min. 100 slov)

Záběr studované literatury je velký (22 tiskových stran), autorka je dobře obeznámena s veškerou základní literaturou k církevním dějinám, dějinám olomouckého biskupství i salcburského arcibiskupství, k církevní aristokracii v říšském prostředí apod.

Drobné výhrady mám pouze ke kontextuální znalosti říšského sněmu, o němž se na několika místech zmiňuje (nedostatečnou znalost odhaluje např. chybné použití terminologie – autorka používá termín hlavní či nejvyšší císařský komisař a nerozlišuje mezi různými typy císařských vyslanců na sněmu – viz zejm. s. 246), nebo k jedné chybné citaci zdroje, který údajně vznikl na „Univerzitě Pavlovice 2017“ (s. 350, 425). Případně doporučuji k dějinám maltézských rytířů (viz biskup Kollonitsch) práci Roberta Daubera *Johanniter-Malteser-Ritter unter kaiserlichen Fahnen 1523-1918*, kde je na s. 121-124 také poměrně podrobný Kollonitschův medailon. Na jednom místě (s. 150, hrabě Massimi) by bylo vhodné využít klasickou práci Alfons von Wrede, *Geschichte der K. und K. Wehrmacht. die Regimenter, Corps, Branchen und Anstalten von 1618 bis Ende des XIX. Jahrhunderts. II. Band*, Wien 1898, s. 156.

Co se týká pramenů, pak je záběr úctyhodný. Podle mých propočtů vycházela autorka ze znalosti přibližně tisíce dopisů z pera asi 73 osob (většina byla přijatých, ale hodně bylo i konceptů biskupových odpovědí). To je skutečně, na parametry disertační práce, nebývalé množství pramenného materiálu, zvláště když uvážíme, že tyto listy jsou jednak psány německy, latinsky a italsky, a jednak klíčové partie vlastně autorka přímo v práci, resp. zejména v poznámkovém aparátu přepisuje, takže práce má do jisté míry charakter výběrné edice (jen výjimečně jsem narazil na chyby v přepisu – viz s. 266 nahoře).

Zmínil jsem, že se jedná o mé propočty. V práci se totiž, bohužel, nikde nenachází souhrnný údaj, jak velká pramenná základna vlastně je. Lze to jen odhadnout z některých tabulek za několika kapitolami, ale v některých pasážích informace o počtu využitých listů chybí. Práci by tedy rozhodně slušela minimálně příloha, kde by byly počty specifikovány. Tato kvantifikace by pak mohla lépe vysvětlit některé trendy, jež autorka z pramenné základny vyvozuje (viz s. 103: vyjádření, že korespondence není hojná, podobně také s. 123, s. 330 atd.).

Kromě dominantních dopisů občas autorka využívá také jiných typů pramenů, ale pouze pro dokreslení kontextu. Jde např. o účetní materiál (s. 373-374), bez něhož by se ale práce dle mého soudu obešla. Místo toho bych naopak doporučil se v pasážích o biskupově synovcích podívat na univerzitní matriky, aby mohly být konkretizovány údaje o jejich studiu (s. 350, 352). Např. matrika pražských práv (AUK, sign. M 12) uvádí, že František Karel studoval práva od roku 1665, edice sienské matriky z pera Fritze Weigleho (*Die Matrikel der Deutschen Nation in Siena (1573-1738)*, Tübingen 1962, s. 322) zachycuje imatrikulaci Františka Karla a Maxmiliána Adama k 12. listopadu 1669, pobyt Františka Karla v Perugii od června 1670 do konce roku 1671 zaznamenává matrika vydaná zmíněným F. Weiglem (*Die Matrikel der deutschen Nation in Perugia (1579-1727)*, Tübingen 1956), jehož údaje do českého prostředí zprostředkoval Michal Svatoš, *Studenti z českých zemí na univerzitě v Perugii (1579-1727)*, Archivní zpráva Archivu Univerzity Karlovy 2, 1977, s. 102.

3. Metoda a vědeckost (Jak adekvátní je/jsou zvolená/é metoda/y? Jsou použité metody/koncepty/ přístupy vhodné?)

(dle čl. 44 odst. 9b) SZŘ UP: „vyjádření k postupu řešení problému, použitým metodám“; min. 150 slov)

Metodologické uchopení není v práci nějak výrazně tematizováno, ale principiálně se autorka hlásí k názorům Carmen Furger, že „psaní dopisů bylo komplexní kulturní praxí“ a že korespondence představovala „důležitý nástroj jednání“ (oboje s. 13), takže lze odvodit, že se hlásí k přístupům historické antropologie, případně k tzv. textovým praxím, ale přímo se o tom nikde nezmiňuje a ani necituje např. práci Veroniky Čapské *Mezi texty a textiliemi. (Swéerts-)Šporkové, textové praxe a kulturní výměna na přelomu baroka a osvícenství*, Praha 2016, která by se jí mohla stát při analýze dopisů vhodnou inspirací. Autorka ale zná bezpečně základní domácí i zahraniční literaturu o fenoménu psaní dopisů a jeho proměnách v 17. a 18. století, jejíž závěry lze velmi dobře aplikovat na analýzu dopisů adresovaných biskupovi i jeho odpovědí. Takový přístup je velmi vhodný a přináší cenné informace.

4. Struktura (Jak přehledná je struktura práce?) a forma

(dle čl. 44 odst. 9d) SZŘ UP „případně další vyjádření, zejména vyjádření k uspořádanosti, přehlednosti, formální úpravě a jazykové úrovni disertační práce“; min. 100 slov)

Autorka zvolila jako klíčový aspekt členění práce „geografický princip uspořádání, to znamená postupné představování vazeb a kontaktů s jednotlivými oblastmi či diecézemi“ (s. 18). To je sice jeden z možných přístupů k členění sesbírané matérie, který má do značné míry své opodstatnění, ale jeho základními nevýhodami je, že text je pak členěn velmi mechanicky podle principu bližší diecéze – vzdálenější diecéze, přičemž pro každou lokalitu je pak shrnuto, s kolika (arci)biskupy udržoval olomoucký biskup kontakt, jak častý a jaké byl kvality. To s sebou však automaticky nese opakování některých témat, jež se v korespondenci pravidelně objevují. Proto se autorka např. neustále vrací k tomu, že dopisy ukrývají vánoční/novoroční přání nebo informace o biskupské volbě, což může být v konečném důsledku zbytečné. Takové opakování je obzvláště patrné v pasážích přibližně mezi s. 150-300. Sama autorka si přitom tuto nevýhodu do jisté míry uvědomovala, jinak by asi nezařadila zvláštní kapitolu č. 1 Blahopřání jako příležitost, dar i korespondenční stálice (s. 29-41). Jiná témata ale už do samostatné kapitoly nevyčlenila, ačkoliv by se to také nabízelo (pravidelné dopisy o biskupských volbách či intronizacích – viz s. 174, 185, 212, 213, 216, 219, 222, 236 atd., pravidelná doporučení pro třetí osoby, zasílání společenských novinek, informace o aktuální politické a vojenské situaci, otázka proměny sebetitulace – o tom velmi zajímavě, ale podle mého hodně pozdě až na s. 252 a hlavně 305, vztahy s kapitulou, otázka církevních kolekt apod.).

Často jsem si při četbě kladl otázku, zda by nebylo vhodnější členit text podle typů informací, které se mezi církevními hodnostáři vyměňovaly. Výhodou takového pojetí by bylo, že by nebyl text tak popisný (místy totiž interpretaci nahrazuje popis obsahu jednotlivých dopisů) a také by nemusel být tak dlouhý. Pokud autorka uvažuje o knižním vydání disertace (a to by dle mého měla), pak by možná bylo vhodné zkombinovat oba přístupy, tj. samostatně by bylo dobré pojednat o salcburské kapitule, resp. o dopisech od jejích kanovníků, arcibiskupů a kapitulních syndiků (tato lokalita a lidé na ní navázání byli z mnoha důvodů pro olomouckého biskupa, jak správně argumentuje autorka, klíčoví), a zvláště by pak mohla stát ostatní korespondence analyzovaná podle řešených témat, takže by se mohlo dospět k nějaké typologii obsahu dopisů, jako se o to autorka pokusila ve zmíněné kapitole 1.

Mimochodem, zařazení některých osob mezi biskupy je diskutabilní, protože sama autorka píše, že většina jejich dochovaných dopisů pochází z doby před volbou, kdy byli jen salcburskými kanovníky – to je případ Lamberguv (s. 239 nn: v jeho případě jde navíc i o pravidelně využívaného císařského diplomata, takže jistým způsobem vybočuje z řad ostatních pojednaných církevních aristokratů, protože pro duchovní kariéru se definitivně rozhodl až v roce 1684) či Thunův (s. 295 nn).

Co se týká použitého jazyka, pak velmi oceňuji lehkost a obratnost autorčina vyjadřování, jež jen výjimečně obsahuje hovorové výrazy (s. 402: „Na paškál si biskup bral ...“). Práce se většinou čte velmi dobře. Nedostatků a prohřešků není mnoho, ale některé se přeci jen opakují poměrně často (chybějící čárky, překlipy či chybějící písmena). Jen výjimečně se najde špatně užitý tvar zájmena „jenž“ (s. 356) či slovesný tvar „navrhnu“ (s. 357). U toponym používá autorka české varianty (pokud existují), ale z nějakého důvodu to neplatí pro Štýrský Hradec, jež většinou označuje německým Graz. V závěrečných kapitolách je také občas špatně použitý slovesný čas (např. s. 342 či 369) – autorka odkazuje na něco, o čem teprve bude psát, ale používá minulý čas, že o tom už psala. Evidentně ještě na poslední chvíli trochu měnila koncepci práce. V těchto záležitostech odkazují na výtisk disertace, který jsem četl a kde je na všechna tato místa poukázáno.

5. Styl/pádnost argumentů (Jsou cíl práce a výzkumná otázka sledovány důsledně?)

(min. 100 slov)

Viz výše: autorka si zvolila geografickou koncepci a tu většinou dodržuje. Vybočuje z ní jen kapitola 1.

Faktografických chyb jsem odhalil jen minimum. Nejvýznamnější se nacházejí 1) na s. 284 – týká se bitvy u Sv. Gotthardu. Opravdu dopadla pro habsburskou stranu porážkou? a 2) na s. 400 – v Innsbrucku se opravdu v roce 1693 nacházela císařovna (pozn. 1745)?

6. Závěr (Jak přesvědčivé je potvrzení/vyvrácení výzkumné otázky? Jsou výsledky přesné a přesvědčivé? Přinášejí výzkumné komunitě inovativní přínos? Otevírají se tím možnosti pro následný výzkum?)

(dle čl. 44 odst. 9c) SZŘ UP „stanovisko k výsledkům disertační práce a k původnímu a konkrétnímu přínosu předkladatele disertační práce“; min. 100 slov)

Autorce se podařilo přesvědčivě zrekonstruovat korespondenční síť olomouckého biskupa s ostatními církevními aristokraty, kterých nakonec není pět desítek (viz s. 15), ale více než sedmdesát. Tento segment korespondenční sítě analyzovala velmi podrobně a odhalila rozdíly ve vedené korespondenci, její formě a stylu, její motivaci i jejím obsahu. Přesvědčivě dokázala, že nejčastěji vedl biskup korespondenci s lidmi vázanými na salcburskou kapitulou. Právě analýzu této korespondence v poslední čtvrtině práce (s. 310 nn) považuji za nejpřínosnější, protože velmi dobře osvětluje biskupovy ambice, rodinné strategie či způsoby udržování vlivu v kapitule na dálku (mimořadně: lze hovořit, podobně jako to známe z prostředí vídeňského dvora, o vytváření frakcí v kapitule?). Autorka tak velmi významným způsobem rozšířila stávající znalosti o olomouckém biskupovi, který již nebude moci být vnímán jen jako muž plnící svou rezidenční povinnost na Moravě, ale také jako člověk, který se až do pozdních 80. let 17. století chtěl stát salcburským arcibiskupem.

Navíc autorka otevřela další možnosti výzkumu – upozorňuje na několik stovek dopisů mezi biskupem a jeho synovcem Maxmiliánem Adamem, který nezvládl celý zpracovat a který není uložen jen v Olomouci, ale také v Brně. Stejně tak z této práce vysvítá, že by bylo nutné zkoumat také další části biskupovy korespondenční sítě, např. tu vázanou na vídeňský dvůr, jak vysvítá z partií o členech rodu Lambergů (s. 239).

7. Jednoznačné vyjádření oponenta, zda předloženou disertační práci doporučuje či nedoporučuje k obhajobě (dle čl. 44 odst. 9e) SZŘ UP)

Práci jednoznačně doporučuji k obhajobě. Základními důvody pro toto rozhodnutí jsou: 1) přesvědčivě zvládnuté historické řemeslo, 2) paleograficky a jazykově náročný a úspěšně provedený rozsáhlý pramenný výzkum, 3) zdařilá rekonstrukce části korespondenční sítě olomouckého biskupa a analýza obsahu dopisů, 4) významný přínos k rodinným strategiím barokní šlechty, 5) kultivovaná jazyková úroveň práce.

Mé výše zmíněné výhrady nesnižují úroveň práce žádným zásadním způsobem a poskytují je k zamyšlení pro případ, že by měla práce vyjít tiskem.